

PRZESTĘPOWAĆ (86) *vb impf*

e, o oraz a jasne.

inf przestępować (15). ◇ *praes 1 sg* przestępuję (9). ◇ *2 sg* przestępujesz (1). ◇ *3 sg* przestępuje (8). ◇ *1 pl* przestepuj(e)m (1). ◇ *2 pl* przestepujecie (5). ◇ *3 pl* przestępują (12). ◇ *praet 2 sg m* -eś przestępował (1). ◇ *3 sg m* przestępował (2). ◇ *1 pl m pers* -smy przestępowali (1). ◇ *3 pl m pers* przestępowali (5). ◇ *fut 1 pl m pers* będziemy przestępować (1). ◇ *3 pl m pers* będą przestępować (1). ◇ *imp 2 sg* przestepuj (1). ◇ *3 pl* niechaj przestępują (1). ◇ *con 2 sg m* byś przestępował (1). ◇ *3 sg m* by przestępował (6). *f* by przestępowała (1). *n* by przestępowało (1). ◇ *1 pl m pers* bychmy przestępowali (2). ◇ *3 pl m pers* by przestępowali (3). ◇ *part praet act* przestępując (7), przestępując (1) *SeklKat*.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI w. (trzy z niżej notowanych przykładów).

1. Przechodzić, idąc zmieniać miejsce; *transcendere Mącz, Calep, Cn; superare, supergredi Mącz, Cn; transire Vulg, Cn; transferre PolAnt, Cn; transgredi Calep, Cn; transilire Modrz; superscandere, supervadere Calep; superferre Cn (27) :*

a. Przechodzić nad czymś lub obok; przekraczać coś (19) : *Mącz 370d, 434a; Supervado – Przechodzę, przestępuię. Calep 1033b, 1078b, 1080a.*

Szereg: »przestępować, (albo) przełazić« (2): *Supergredior, Przełtępuję albo przełážę. Mącz 148a; Calep 1033a.*

a. Wychodzić poza linię oddzielającą, poza obręb czegoś; naruszać wyznaczoną granicę [co] (12) : *przestępować do kogo [= na czyj teren] (1): Rzekł Lábán [do Józefa]: ten grob [= sterta] kámienia będzie świádkiem pokoiá nászego/ ktorego ia nie przełtąpię áni ty przełtępuy do mnie we zły obyczaj [Gen 31/52] BielKron 15v.*

Zwrot: »przestępować miedzę« (1): *I rzekł Moizełz do Páná: Nie może lud póspolity włtąpić ná gorę Sinái. Abowiemeś ty oświadczył/ y rozkazałeś/ mowiąc: Położ miedzę przy gorze/ y poświęć iá. Ktoremu rzekł Pan: [...] kápłani y lud póspolity niechay nieprzełtępuią miedzey [ne transeat terminos] áni włtępuią do Páná Leop Ex 19/24.*

Przen (8) :

Zwrot: »granic, [kresow] nie przestępować = żyć tak, jak przodkowie [szyk zmienny] (3): *Leop Prov 22 arg; Ale ná inłzych mieścách Piśmo rofkázuie/ ábychmy gránic Oycow świętych nieprzełtępowáli/ y owłzem od nich fie drog Bożych wywiádownáli. WujJud 40; SkarŻyw 389; [áni mogą mieć v was mieyćcá one słowá Moyżelzowe/ y Salomonowe: Nieprzełtępuy krefow rodzicow twoich etc. [Prov 22/27] HerbOdpow B].*

a) Zachowywać umiar, właściwą miarę (5) :

Zwrot: »granic, kresu nie przestępować (a. kresy przestępować)« [w tym: w czym (2)] (2:3): *KwiatKsiąż C3v; [musi tak się zachowywać dworna pani] áby to káždy znał/ iż ták wiele iest krotochwilną/ trefną/ y ludzką/ iáko theż mądrą/ włtydliwą/ y łtáteczną. A przeto musi áni s they/ áni z owey łtrony nie przełádownáć/ ále vgadzáć w iákiś pófrzodek/ miedzy dwiemá rzeczámí przeciwnemi/ namniey pewnego krefu nie przełtępuiącz. GórnDworz V8v; Záiłte słufźnie zá podeyrzáná ma być powieść tych/ ktorzi [...] iefli niektore [postępkí wielkich panów] chwałá/ niektore gániá/ włzákże wtey mierze vżywíá słow niedołyć czyniących rzeczám/ ále w dobrych*

rzeczach krety wychwalania przestępują [*in bonis metas excedunt laudando*] *ModrzBaz* 17; niegodziło się niewieście/ tak w wborzech/ iako też y w inżyich wśelákich spráwách/ gránic (iako mowią) przestępować [*nec rebus gerendis saepta ... transilire*] *ModrzBaz* 31v; *WujNT Rom* 12 *arg.*

αα. *Przy wytyczaniu granicy (2) : (nagł)* O czynieniu gránic. (-) [...] A iełliby z obu łtrón [*między powodem a pozwanym*] żadnych znáków gránicznych [*urzędnicy ziemscy*] nie widzieli álbo nie przyięli: tedy pozwány będzie miał powódłtwo/ y przez które mieyćcá póydzie ze świádkámi/ y przyięże piérfwżégo śwého vchodu álbo przelźcia nie przestępując: á tedy [...] *SarnStat* 472 [*idem*] 1176.

b. *Przechodzić, przemierzać jakiś teren; przen (1) :*

Zwrot: »przestępować ziemię« (1): A pewnie też wiefz/ iż Pan twoy nigdy nie łpi/ á wśtáwicznie przestępuie á przepátruie wśytkę ziemię świátá tego/ á nigdj s pomśtą nie zámieśzkawa niewiernikom łwym. *RejPos* 158v.

Szereg: »przestępować a przepatrować« (1): *RejPos* 158v *cf* *Zwrot*.

c. *Przechodzić z miejsca na miejsce (7) :*

Zwrot: »przestępować na miejsce na ine, z jednego miejsca na drugie, z miejsca swego« = *transferri e loco suo PolAnt* [*szyk zmienny*] (1:1:1): Iż chociayby kto miał taką wiárę iżby goram kazał przestępować ná miejćcá ná ine/ á miłóści wierney nie ma przeciwko bliźniemu łwemu/ tedy taka wiára ielł tylko głos miedzi brzákájący *RejAp* 18v; iż to być niemoże/ áby Ciáło Páná Chriřtułowe było w Sákrámencie/ kthoreby z iednego mieyćcá ná drugie przestępowáło. Abowiem zá tymby przyźłó/ żeby go w niebie niebyłó *KuczKat* 175; *BudBib Iob* 14/18.

Przen (4) :

Zwoty: [»z zakonu do zakonu przestępować« = *zmieniać wyznanie*: iż taki koždy ielł więťłśy Apołtotá/ niź też ten/ co z zakonu/ do zakonu przestępuie/ gdy kto kołćielne świátółći/ á zakon krzełćiáńłki przestępuie/ á łmie *ErazmJęzyk* O7 (*Linde s.v. przestąpić*).]

»przestępować z żywota do żywota, z śmierci do żywota« = *osiągać zbawienie wieczne* [*szyk zmienny*] (3:1): Iż śmyerć docześna choć s ciáłá duch wynidzie/ nam nic łzkodzić nie może/ gdyż przestępujem s śmyerći do żywotá. *LubPs* X4v *marg*; *RejAp* 124v, 172v; A taki [*człowiek poczciwy*] nigdy nie vmiera/ iedno przestępuie z żywotá do żywotá/ á z gorłżego do lepłżego. *RejZwierc* 134v.

2. *Przepuszczać, pomijać, nie uwzględniać [w tym: kogo, co (5)] (6) :* O łzerokości Germániey piłáli hiřtorikowie [...]/ ále łie bárzo omyłáli według dziřieyłżego znánia/ ábowiem kłádli Germániá ná dłuź od rzeki Renu [...] áź do rzeki Tánáis/ tho ielł wielkiey Wolgi ktora dzieli Mołkwę/ Tátáry. [...] gdzie nas wśytki Sármáty przestępowáli/ iákmiarż wśytkę Europę imi [*Germanami*] záládzili *BielKron* 281v; Vrzędnik ma závždy ludźie liczyć/ álbo namielłtnik vrzednikow/ gdy ná robotę wychodzą/ áby wiedział wiele ich w tegodniu nie robiłó: [...] y nie ma żadnego przestępowáć/ bo z tego roście niepołłufzeńłtwo y łzkodá wielka *GostGosp* 10.

[*Zwrot:* »przestępem przestępować«: Abowiem to ielł przestęp Páńłki/ nie dla thego áby miáłá być [*Wielkanoc*] onym przestępem ktorym Anyół przestępowáł domy Izráelłkie/ ále iż byłá onego przestępu Sákrámentem *GilKat* 378v (*Linde*).]

a. *Nie czynić czegoś (1) :*

W przeciwstawieniu: »nie przestępować ... opuszczać« (1): áby [dobry król] flufznych rzeczy nie przestępował/ á záfie nielfufzne opufzczáf. *HistAl* G3v.

b. *O tekście: opuszczać fragmenty* (3) : iż nigdybym temu nie wierzył/ żeby ták oni ludzie vczeni mieli fię mylić/ gdybym sam tego nie doznał. Ktoby temu nie wierzył/ niech czyta Siráchá Rozdział 21. wirsz 27. y wirsz 32. Indzie nie włafnie/ indzie nie krzeczy/ indzie przestępowali/ iako w Rozdziale 37. w wirszu 9. Indzie wątpliwie połóżyli/ iako w Rozdziale 30. w wirszu 20. *BudBib* c3; Powiádał Nágot że go ofzukano: Bo Pifarz był, gniewáfie z nim, wołkiem zlepil kárty, gdzie ten zapis był. A ták wártuiąc y fzukáfie Nagot, záfwdy przestępował ono mieyfce. *SarnStat* 1286.

W przeciwstawieniu: »przestępować ... pisać« (1): Ale wy ten zwytzay pófpolicie maćie/ iż tho co iefth náprzećiwko pyfze wáfzey przestępuiećie/ á to co iefth ku pófromoceniu Syná Bożego pińzećie. *KrowObr* 14v.

c. [O czasie:

Zwrot: »przez dzień przestępując« = *co drugi dzień:* tego picia bierz kubeczek ieden/ ná śwytaniu záfwdze przez dzień przestępując *SienHerb* 524a.]

3. *Nie stosować się, postępować wbrew nakazom; transgredi Vulg, Mącz, PolAnt, JanStat, Cn; praevaricari Mącz, JanStat, Cn; derelinquere, inique agere, praemittere Vulg; praeterire PolAnt; infringere JanStat; committere contra legem, conculcare, convellere, egredi, evertere, facere fraudem, migrare, perfringere, transilire, violare Cn [w tym: co (47)] (52) :*

a. *Wbrew poleceniu zwróconemu do jednej określonej osoby: nie słuchać, nie wykonywać tego* (8) :

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: to (1)] (2): Cokolwiek á ktorego czáfu póftánowi Pán y nápiłze/ nie przestępować: nie wymawíáfie fie niepámiećią *GostGosp* 74, 14.

Zwrot: »przestępować rozkazanie« (1): nie przefthępuíáf rofkazáfia krolewskiego [regis verbum non praetereunt]/ iefliż zwycieftwo wezmáf/ tedy y łupy y wízytki ine rzeczy kthorych doftáli/ krolowi odnołzáf. *BibRadz* 3.Esdr 4/5.

α. *Wbrew poleceniu boskiemu* (3) :

Zwroty: »przestępować przykazanie [boskie]« (2): NAd to fnimi [Adamem i Ewáf] y Teftáfment vczynil dla tego/ Oznaymiwífy ípráfwy wíflythkie iem vmyfłu íwego/ Aby nie przestępowali Przykazáfia iego. *MrowPieś* A3 [idem] *ArtKanc* N11.

»przestępować [w czym] słowo [boskie]« (1): Y rzekł Moízełz [do Izraelitów chcących ruszyć nie tam, gdzie Bóg nakazał]: przecz wy y w tym przestępuiećie słowo Iehowy [transgredimini sermonem Domini]? *BudBib* Num 14/41.

β. *Wbrew zaleceniu lekarskiemu* (2) : Diaetica medicina, Lekarftwo wftáfione w yedzeniu y w picíu/ ktorego fie nie godzy przestępować choruyáfym. *Mącz* 84b.

Zwrot: »przykazanie przestępować« (1): Niegdy niemoczní ten obyczáf mieli, lekarzow pófluchać á im poddani być, przykazáfia ich nieprzestępuíáf *BielŻyw* 139.

b. *Wbrew nakazom obowiązującym wszystkich lub określony zespół: łamać, naruszać prawo* (39) : Iż ktoby przećiwko Przywileiowi ták pózytecznému/ [...] którymkolwiek ípofobem álbo bárwą ten Przywileý w częśći/ álbo we wízyftkim przestępuíáf / álbo przećiwko niemu nieco kufzáf fie/ śmiáflośćią vpornáf wáfyl fie zgwałćić [...] táfowy/ [...] *SarnStat* 193.

W przeciwstawieniu: »dzierżeć ... przestępować« (1): że y tych wychwałią/ ktorzi fię ich [zwyczajów] pilnie dzierżą/ y tych karzą ktorzi o nie niedbają á przestępią ie [quod et observantes illorum laudantur et negligentes reprehensione non carent]. *ModrzBaz* 5.

Zwroty: »przestępować prawo« [szyk zmienny] (2): Praevaricor, Przeftępuję práwo/ dopuŕzczam fię czego złego/ ftępuję z drógi. *Mącz* 475d; *HistRzym* 48v. [Cf też **α.** »prawa przestępować« *SkarKazSej* 698a.]

»ustawę przestępować« = *constitutionem transgredi JanStat; egredi a. violare legem, facere fraudem legi, migrare ius Cn* (4): Cefarz przykázał ábyś powiádał thy ktorzy przeciw wftáwie iego czynią [...]. Odpowiedział im obraz rzekąc: Weźmiecie Fokulá kowalá/ Tenći ieft kthory zówždy wftáwę przestępie *HistRzym* 49v, 49v; *SarnStat* 270, 275.

Szereg: »przestępować albo nie trzymać« (1): A ktoby więc wftáwy té przez Woiewody náłzé poftánowioné przestępować chciał/ álbo ich nie trzymał: Tedy táki káždy *peremptorie* pozwan byđz ma [...] przed Burmiŕtrzá *SarnStat* 270.

α. *Lamać prawo boskie i nakazy religijne: grzeszyć, źle czynić* (31) : ktorzy choć ná obrázy pátrzą wftáwicznie/ á wđy przed fię/ áni przykáżania Bożego/ áni Kredá/ áni Paćierzá nieumieją/ y nic nie rozumieją. [...] iż też ná koniec niewiedzą/ dla tzego ie Bog ftworzył/ dla tzego fą pokrztzeni/ y dla tzego przestępią? *KrowObr* 115; *Mącz* 148a; *PowodPr* 16; [fą rzeczy takie/ ktore możesz záchowác y niezáchowác/ bez grzechu/ y przestępiąc ie nic niezgrzeŕzył. *RodzajLutera* E2v].

przestępować czym (1): A wy y Boże rofkazánie przestępiecie táką obmową: bo mowi piŕmo: nie fądźcie przed czáfem *SkarŻyw* 100.

przestępować w czym [= co] (1): nie raz on [dziad mój] Oycá mego zfukał/ á máthkę moię/ iáko corkę włáfną fwą fákáwie karał/ gdy co [= w jakiś sposób] w zákonie przestępowáli. *OrzRozm* M4.

W połączeniu szeregowym (1): A gdyżes ty brácie miły rozmáicie grzeŕzył [...] gdyżes przestępował częŕto przykáżanie iego/ częŕto obráżał Máieŕtát iego/ częŕto Pána Bogá gniewał/ ták zes y fákę iego/ y ono dziedzictwo niebieŕkie vtrácił/ [...] tedy małz fię iuz teraz [!] vkorzyć Pánu Bogu *KarnNap* C3.

Zwroty: »przestępować postanowienie« (2): iżbychmy fię lękáli iáko Páńŕkiey zwirzchności á możności iego/ á nie przestępowáli náuk á poftánowienia iego fwiętego. *RejPos* 209v, 180.

»prawa przestępować« (2): iż práwá ludzkie/ koŕcielne y krolewŕkie ták ná grzech ŕmiertelny obwięzią/ gdy ie kto przestępie/ iáko y práwá Boże. *SkarKazSej* 698a, 692a.

hebr. »przestępując przestąpić« (1): Bo wiem iż przestępiąc przesthąpiż [praevaricans praevaricaberis]/ á przestępnikiem názwałem cię od národzenia twego *Leop Is* 48/8.

»przestępować przykáżanie (a. rozkáżanie), zakon ([boski(e)])« = *contra legem a. inique agere, derelinquere legem, praemittere praecepta Domini Dei, transgredi mandatum Dei Vulg* [szyk zmienny] (15:5): inique non egimus in testamento tuo. Ty wŕzitki cięŕzkoŕci przyŕzły na nas/ á wŕzakoż nie zapamiętałifmy ciebie miły pánie/ á nyfmy [!] przestępowáli przykáżania twego. (*koment*) To ieft, nieodŕtąpiliŕmy od wiary twey fwiętey *WróbŻółt* 43/18, 70/4, 118/53, oo3; yżem grzeŕzył iawnie y tajemnie przestępiąc dzieŕcioro przíkazanie Boże *SeklKat* X; *KromRozm I* L; *KrowObr* 47v, 226; *Leop Tob* 4/6, 3.*Mach* 7/9; *BielKron* 90v; *HistRzym* [89]; *RejPos* 30, 180; *BudBib* 1.Reg 15/23; Wfákże ia nie ieftem od tego/ żeby Bog/ ktory obiecał lud fwoy Izráelŕki/ gdyby przestępował

rozkazania iego/ zwierzęty frogiemi kárác/ [...] nie miał ludu fwego poślufznego od te⁸⁰ zaś bronić CzechRozm 114v; KarnNap C3; SkarŻyw 100; Kto iedno przykazanie zakonu przestępuie/ całego zakonu przestępcą ieft. WujNT Iac 2 arg, Matth 15/3.

»przestępować ustawę« (1): TEdy przyfzli do niego (*marg*) do Iefulá (-) Doktorowie z Ierufálem y Pháryzeufzowie/ mówiąc: Czemu vczniowie twoi przestępuią vltawę ftárfzych [*Quare discipuli tui transgredientur traditionem seniorum*]? WujNT Matth 15/2.

»przestępować wolą [boską]« (2): O nędzny narodzie ludzki byś fie obaczył/ wieręćby fnadz nádmierzły ty czaczká fwiátá tego/ dla ktorych ták [...] bęfpiecznie fmiesz przestępować fwiętą wolą iego [Pana]. RejAp 15v; RejPos 30.

»zakazanie przestępować« (1): Káplani áby onego zákazania nieprzestępowáli: Niechćieyćie świętego miotác przede pfy KuczbKat 105.

c. *Wbrew ustaleniom obowiązuującym obie strony układu: sprzeniewierzyć się, wyłamać się* (4) :

W połączeniu szeregowym (1): áby naiwyszy Bífkup Pan náfz ninieyśz ziednoczenié/ przymiérze/ pokóy y zgodę [...] ná wieczną téy rzeczy pámięć vtwiárdził: y winę y karánié/ pod które fie poddáiemy/ áby przyłożył ná tego/ któryby ninieyśz ziednoczenié y fprzymiérzenié zgwałcił/ przestępował[*foederis violatorem et transgressorem JanStat 855*]/ álbo iemu fie przeciwił SarnStat 1105.

Zwrot: »przestępować przymierze (*a. sprzymierzenie*)« [*szuk zmienny*] (2): [*Król asyryjski zniewolił Izraelitów*] Przeto iż niebyli poślufzni rofkazaniu Páná Bogá fwego/ Ale przestępowáli przymierze iego [*transgressi sunt pactum eius*] BibRadz 4.Reg 18/12; SarnStat 1105.

Szereg: »gwałcić albo przestępować« (2): OBiecuemy [...]: Iż przerzeczoné Pány/ Szláchtę/ y Mielczány/ y wżyfćkie obywatéle ziem náfzych Prukich w práwiéch/ wolnościách/ liśćiech/ obronách ich [...] będziemy chowác y bronić: áni onych nigdy nie będziemy gwałćić/ álbo przestępowác: áni dopuśćimy ich gwałćić álbo przestępowác [*nec unquam ea violabimus aut praevaricabimur, aut violari aut praevaricari quomodlibet permittemus JanStat 901*]. SarnStat 1117.

d. *Wbrew własnym zobowiązaniom* (1) :

Zwrot: »przysięgę przestępować« (1): [*Chrystus powiada*] że kto przyśiągł na niebo rc przyśiągł i na boga/ a tak mu się niegodziło przyśięgi [!] przestępowac/ iako to żydowié za nic łobie mielj. MurzNT 21.

4. *Być przenoszonym, przypadac w udziale komus innemu [z kogo na kogo]* (1) : iż IEzus/ miałto wielu infzych Ofiárownikow/ ktorym śmierz długo trwác nie dopuśzczála/ dostał Ofiárownictwá aparauaton/ to ieft/ nie przestępnego/ iż ták rzeke/ ktoreby iefzcze z iednego ná drugiego przestępowác/ ábo przenośzone być miało/ ále ktore iuz ná nim lámym miało wiecznie zoftác. CzechRozm 181v.

Synonimy: 1. *obchodzić, omijać, przechodzić, przelazić*; 2. *omijać, opuszczać*; 3. *gwałcić, łamać, naruszać*; b.a. *grzeszyć*.

Formacje współrdzenne cf STAPIC.

Cf **PRZESTĘPOWANIE, PRZESTĘPUJĄCY**